

N:o 5.

Ank. till Riksd. kansli den 8 april 1891, kl. 12 midd.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om förändrade bestämmelser i fråga om sättet för val af riksdagsmän till Andra Kammaren.

Angående förändrade bestämmelser i fråga om sättet för val till Andra Kammaren hafva vid innevarande riksdag blifvit väckta tre, till konstitutionsutskottet hänvisade motioner, nemligen: inom Första Kammaren, n:o 1, af herr *af Burén* samt inom Andra Kammaren, n:o 2, af herr *Beckman* och n:o 162, af herr *P. Ersson* i Vestlandaholm, med hvilken herr *P. Holm* instämt.

Uti berörda motioner föreslås

af herr *af Burén*:

att Riksdagen ville besluta sådana ändringar i nu gällande riksdagsordning,

att å landsbygden och i valkretsar af flere städer riksdagsmannavalen skola förrättas endast på ett sätt, medelst elektoror,

att vid val af elektoror val äfven företages till ett lika antal suppleanter,

att af dessa valmän de, som inställa sig vid valstället, må af allmänna medel tillgodonjuta godtgörelse med ersättning för resekostnaden till och från valstället, och

att den elektor, som utan anmäldt förfall icke inställer sig vid valstillfället, skall böta till kommunalkassan två kronor, men dubbelt, om han uraktlåter att kalla suppleant;

Bih. till Riksd. Prot. 1891. 3 Saml. 5 Häft. (N:o 5.)

af herr *Beckman* — hvilkens motion tillika innehåller förslag till ändring af § 25 riksdagsordningen —,

att Riksdagen måtte antaga och till vidare grundlagsenlig behandling förklara hvilande följande lydelse af nedanstående paragrafer i riksdagsordningen:

16.

Valen förrättas — — — — — ett tusen. *Sedan elektorer blifvit utsedde, företages val till ett lika antal suppleanter.*

I de valkretsar — — — — — magistrat eller dess ordförande.

17.

Vid val af elektorer och deras suppleanter, så ock vid riksdagsmannaval — — — — — tillkommer.

18.

Konungens befallningshafvande — — — — — stadgadt är. Der elektorsval — — — — — åt den *eller dem, som blifvit till elektorer och suppleanter utsedde*, såsom fullmägt meddela — — — — — valprotokollet;

samt af herr *Ersson*,

att Riksdagen ville besluta sådana ändringar i nu gällande riksdagsordning, att *alla riksdagsmannaval till Andra Kammaren förrättas endast på ett sätt, nemligen medelst användande af det omedelbara valsättet.*

De i dessa motioner framställda ändringsförslag åsyfta alltså *dels* den förändring i sättet för anställande af val till Andra Kammaren antingen att, såsom herr af *Burén* föreslår, alla val å landsbygden och i valkretsar af flere städer skola förrättas medelst elektorer, eller ock att, enligt herr *Erssons* förslag, alla val skola förrättas medelst användande af det omedelbara valsättet, *dels* att i de valkretsar, der valen ske medelbart, äfven suppleanter för elektorererna skola utses; hvarjemte ock föreslås ej mindre ersättning för resekostnad af allmänna medel för de utsedde valmän, som inställa sig vid valtillfället, än äfven böter för den elektor, som, utan anmäldt förfall, urakt-åter att dervid inställa sig, eller som försummar att kalla suppleant.

Till stöd för förslaget, att alla riksdagsmannaval å landsbygden och i de valkretsar, som bestå af flera städer, skola förrättas medelst elektoror, har herr af Burén i en utförlig motivering hufvudsakligen framhållit, *dels* att det omedelbara valsättet i vida högre grad än det medelbara visat sig medföra de olägenheter, som framträdt derutinnan, att minoritetsval egt rum, röster kasserats och val öfverklagats, *dels* ock att genom rätten att välja mellan de tvenne valsätten oreda försports, då derigenom trakter, som ett föregående år valt omedelbart, ett senare år fått välja medelbart. — Herr Ersson åter har till stöd för sitt ofvanberörda förslag påpekat, att det i riksdagsordningen stadgade medelbara valsättet ifrån början ansetts mera såsom ett öfvergångsstadgande än såsom en absolut gifven regel, samt att den dagliga erfarenheten, icke minst derigenom att den ena valkretsen efter den andra öfvergått till det omedelbara valsättet, ådagalagt, att de svårigheter, som vid riksdagsordningens författande ansågos vara förenade med detta valsätt, visat sig vara af ringa betydighet. Derjemte har motionären erinrat derom, att, om än valmännens moraliska skyldighet att begagna sin politiska rösträtt är lika stor, om valet sker medelbart eller omedelbart, det dock från valmannens egen synpunkt måste ligga en väsentlig skilnad deri, att han vid de medelbara valen uppdrager åt en eller flera elektoror att faktiskt utöfva denna rösträtt, då deremot i det senare fallet rösträtten tillkommer honom sjelf.

Med afseende å fördelarne af medelbara eller omedelbara val anförde justitiestatsministern vid föredragning af förslaget till nu gällande riksdagsordning i statsrådet den 5 januari 1863:

»I frågan om *medelbara* eller *omedelbara* val hyser jag för min del ingen tvekan att tillerkänna företrädet åt de senare, så vida de förra skola inom redan berättigade kategorier förrättas genom elektoror, hvilka utses endast för att förrätta ett visst val, utan att i öfrigt hafva något med hvar andra gemensamt. Af de valberättigade läser man nemligen icke kunna förvänta något intresse för den förberedande åtgärden att välja en elektor, om de icke hysa intresse för det slutliga resultatet eller utgången af sjelfva riksdagsmannavalet. Men hysa de intresse för det slutliga resultatet, så utse de sannolikt till elektor den, som röstar på deras egen kandidat, utan afseende på, huru vida elektorn för denna befattning eger de utmärktaste egenskaper, hvilka dessutom äro svåra att bedöma; och hela syftemålet med de medelbara valen är då förfeladt. Härtill kommer, att faran för otillbörlig inverkan på valen är vida mindre, om denna måste rigtas emot en hel menighet, än om blott ett ringa antal elektoror behöfver vinnas.

I ett glest befolkadt land äro likväl de omedelbara valen i verkställigheten förenade med svårigheter. Utan föregående öfverläggningar uppkom-

mer nemligen lätt en allt för stor splittring af rösterna, men talrikt besökta valmöten äro svårare att åstadkomma, ju längre väg de väljande måste färdas till samlingsplatsen. Sådana mötens outhärlighet blefve visserligen mindre, om det föreskrefves, att de väljande endast finge rösta på dem, hvilka framställt sig som kandidater. Men äfven kandidaturen förutsätter, att en politisk trosbekännelse afläggas inför valmännen, och torde dessutom allt för litet öfverensstämma med det svenska lynnet för att böra hos oss obligatoriskt föreskrifvas. Rigtigheten af sjelfva dess grund kan ock ifrågasättas, ty det är andras förtroende och ej sjelfförtroendet, som är representantkallets rätta ursprung.

Af sådan anledning hafva i förslaget omedelbara val icke blifvit ovilkorligt föreskrifna annorstädes än i de städer, hvilka ega att utan förening med andra utse riksdagsmän. Men frihet att begagna detta valsätt är likväl lemnad åt hvarje valdistrikt, inom hvilket intresset är nog starkt för att besegra de lokala hindren. Dessa hinder böra ock i någon mån minskas derigenom, att de väljandes röster uppsamlas inom kommunerna och sedan sammanräknas af den för alla kommunerna inom ett distrikt gemensamme valförrättaren. De väljande eller deras komiterade befrias visserligen icke derigenom från att resa till ett förberedande valmöte, der ett sådant finnes behöfligt, men de befrias från att resa utom kommunen för rösternas afgifvande, hvilket sällan eller aldrig lärer medhinnas på samma dag som de förberedande öfverläggningarna.

Olägenheterna af de såsom regel uppställda medelbara valen hafva må hända i någon mån blifvit förminskade genom det stora antal elektorers, som blifvit i förslaget bestämdt.»

Hvad justitiestatsministern sålunda anfört, synes utskottet fortfarande tala för bibehållande af de uti ifrågavarande afseende gällande bestämmelserna.

Att, såsom herr af Burén föreslagit, ovilkorligen föreskrifva medelbart valsätt för landsbygden och i valkretsar, som bestå af flere städer bör, enligt utskottets åsigt, desto mindre ske, som, efter det den nuvarande riksdagsordningen trädt i kraft, den öfvervägande delen af dessa valkretsar öfvergått från det medelbara till det omedelbara valsättet, och det derigenom måste anses uppenbart, att sistnämnda valsätt är det, som bäst motsvarar de inom dessa valkretsar förefintliga förhållandena. De olägenheter, som, enligt hvad motionären antagit, skulle vara företrädesvis förenade med det omedelbara valsättet, synas häremot ej kunna tillmätas den betydelse, att de böra orsaka ändring uti grundlagens ifrågavarande stadgande, och finner utskottet sig för den skull sakna anledning att ingå i granskning af de af motionären till stöd för detta hans antagande anförda grunder.

Deraf att det öfvervägande antalet valkretsar öfvergått till det omedelbara valsättet, och man på den grund med säkerhet kan antaga, att detta valsätt för den större delen af landet är det under nuvarande förhållanden lämpligaste, synes man emellertid ej vara berättigad att draga den slutsatsen, att det medelbara valsättet nu bör helt och hållet afskaffas. Då nemligen ett ej ringa antal valkretsar ännu bibehålla detta valsätt, torde det säkerligen ock vara med deras intresse bäst öfverensstämmande att fortfarande få begagna detsamma; ty vore detta icke förhållandet, synes det vara svårt att finna någon anledning, hvarför de ej öfvergått till det omedelbara valsättet, då för detta ändamål blott erfordrats, att förslag derom väckts af de röstberättigade inom en af de till valkretsen hörande kommunerna, samt att majoriteten af de inom valkretsen röstberättigade uttalat sig för förändringen. Om inom vissa valkretsar majoriteten af de valberättigade vill fortfarande välja riksdagsman medelst elektor, synes något skäl att beröfva dem rätten dertill ej kunna hemtas deraf, att inom andra, låt vara flertalet, valkretsar majoriteten af de derstädes valberättigade ansett för sig fördelaktigt att öfvergå till det omedelbara valsättet. Anledning till en förändring i lagens bestämmelser skulle först då kunna anses föreligga, om genom bibehållandet af gällande stadganden synnerliga olägenheter kunde visas hafva uppkommit för det flertal valkretsar, som öfvergått till sistnämnda valsätt.

I sådant afseende har särskildt framhållits, att vid förändringar af valkretsar trakter, som valt omedelbart, å nyo måste uttala sig för detta valsätt, om de vilja bibehålla detsamma, samt att på grund häraf en valkrets kan blifva nödsakad att välja medelbart emot den åsigt, som inom densamma är rådande. Då det emellertid endast högst sällan kan komma att inträffa, att en valkrets, som begagnar sig af den i § 16 riksdagsordningen gifna möjligheten att öfvergå till det omedelbara valsättet, till något val *måste* välja medelbart, kan denna olägenhet ej anses vara af synnerlig betydelse. Utskottet vill härvid anmärka, att i fråga om de valkretsar, som i förevarande afseende äro underkastade de största förändringarna, nemligen de, som bestå af två eller flera städer, det aldrig har inträffat, att någon af dessa saknat *möjlighet* att vid hvarje riksdagsmannaval hafva kunnat få välja omedelbart. Vid de val, som företogs till den i maj månad år 1887 sammanträdande riksdagen, måste visserligen 9 af de 11 stadsvalkretsar, som vid regleringen af de i valkretsar fördelade städerna år 1886 uppkommit, välja medelbart, ehuru de då säkerligen hellre velat begagna det omedelbara valsättet, till hvilket de samtliga strax derefter öfvergingo; men dervid är att märka, att de samtliga hade haft tillfälle att så tidigt besluta öfvergång till det omedelbara valsättet, att det af dem kunnat vid nämnda val användas.

Då således de stadganden lagen innehåller i förevarande afseenden sy-

nas utskottet väl egnade att, utan att synnerliga olägenheter deraf orsakas, låta hvarje valkrets få begagna just det valsätt, som för densamma kan vara det ändamålsenligaste, bör, enligt utskottets åsigt, någon förändring i dessamma ej vidtagas, hvarför utskottet hemställer:

1:o. att herr af Buréns förslag, att å landsbygden och i valkretsar af flere städer riksdagsmannavalen skola förrättas endast på ett sätt, medelst elektor, ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

2:o. att herr Erssons motion, att vid alla riksdagsmannaval till Andra Kammaren det omedelbara valsättet skall användas, ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande det af herrar af Burén och Beckman väckta förslag, att vid val af elektor för utseende af ledamöter till Andra Kammaren äfven ett lika antal suppleanter skulle väljas, får utskottet erinra derom, att en motion (motion i Andra Kammaren, n:o 120, af herr P. Svensson i Brämhult) med samma syfte vid riksdagen år 1890 var föremål för kamrarnes behandling. Det då framställda förslaget blef af konstitutionsutskottet tillstyrkt, men af Riksdagen förkastadt.

Genom väljande af suppleanter för ifrågavarande elektor skulle visserligen möjligheten för kommuner att blifva utestängda från behörig inverkan på utgången af riksdagsmannaval, derigenom att utsedd elektor på grund af förfall blefve hindrad att inställa sig vid valtillfället, väsentligen minskas. Då emellertid något behof af ändring i grundlagen i det föreslagna syftet, enligt utskottets åsigt, ej gjort sig gällande, samt då antalet af de valkretsar, inom hvilka riksdagsmannavalen ske medelst elektor, allt mer och mer minskats, så att vid de allmänna valen år 1887 blott en af stadsvalkretsarne och 42 af valkretsarne på landsbygden valde medelbart, finner utskottet, hvad motionärerna i förevarande afseende föreslagit, ej vara af beskaffenhet att böra föranleda ändring i grundlagen; och hemställer utskottet för den skull,

3:o. att herr af Buréns motion, i hvad den angår att vid val af elektor val äfven skola företagas af ett lika antal suppleanter, äfvensom herr Beckmans motion, i hvad den afser §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen, ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr af Buréns motion innefattar, såsom ofvan anmärkts, äfven förslag dels om ersättning för resekostnad af allmänna medel för de utsedde valmän, som inställa sig vid valtillfället, dels om böter för den elektor, som utan anmäldt förfall uraktlåtit att dervid inställa sig.

Då utskottet anser, att uppdraget att vara elektor vid riksdagsmannaval är af beskaffenhet att hvarken någon ersättning af allmänna medel för de med detsamma utförande förenade kostnader bör ifrågakomma, eller påföljd af böter stadgas för underlåtenheten att fullgöra uppdraget, hemställer utskottet,

4:o. att herr af Buréns förslag i nyssnämnda afseende ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 april 1891.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservation

af herrar *Ljungman*, *Björkman*, *Dahn*, *Elowson*, *Hedin*, *Vahlin* och *Wikstén*, hvilka anført: »Då samtliga de af flera städer bestående valkretsarne inom riket bestämt sig för användande af det omedelbara valsättet, och då den nuvarande föreskriften i § 16 riksdagsordningen om riksdagsmannaval i dessa kretsar genom medelbara val icke blott måste anses för onödig, föråldrad och stridande mot befolkningens gång efter annan upprepade uttalanden, utan äfven medfört och kan, om den bibehålles, fortfarande komma att medföra den olägenhet för samma valkretsar att de, såsom vid valen till majriksdagen 1887 i flera fall skedde, mot sin önskan nödgas använda det medelbara valsättet, hvares undvikande dessutom, så länge bestämmelsen oförändrad kvarstår, alltid kräfver eljest onödiga omgångar; så hafva vi yrkat, det utskottet med anledning af herr P. Erssons i Vestlandaholm motion bort tillstyrka Riksdagen att till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 16 riksdagsordningen:

§ 16.

Valen förrättas, för landet, inför — — — — —
 — — — — — tal af tusen.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, *förrättas valen omedelbart* inför magistraten.

Kommuner *å landet*, som hafva att gemensamt välja riksdagman, ega dock begagna det omedelbara valsättet, derest flertalet af de röstberättigade så beslutar. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande, varder sådant meddeladt konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner inforrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången efter ty som de flesta rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, å nyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas.

Vid de omedelbara valen afgifvas rösterna — — — — —
 — — — — — största folkmängden eger.

I stad, som har att ensam sända en eller flera riksdagsmän — — —
 — — — — — eller dess ordförande.